

Byla C-518/22

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2022 m. rugpjūčio 3 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Bundesarbeitsgericht (Federalinis darbo teismas, Vokietija)

Sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2022 m. vasario 24 d.

Ieškovė ir kasatorė:

J. M. P.

Atsakovė ir kita kasacinio proceso šalis:

AP Assistenzprofis Ltd.

Pagrindinės bylos dalykas

Prašymas išmokėti kompensaciją už patirtą diskriminaciją dėl amžiaus

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Direktyvos 2000/78/EB 4 straipsnio 1 dalies, 6 straipsnio 1 dalies, 7 straipsnio ir 2 straipsnio 5 dalies aiškinimas atsižvelgiant į Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos 19 straipsnį ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos nuostatas; SESV 267 straipsnis

Prejudicinis klausimas

Ar Direktyvos 2000/78/EB 4 straipsnio 1 dalis, 6 straipsnio 1 dalis, 7 straipsnis ir (arba) 2 straipsnio 5 dalis, atsižvelgiant į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) reikalavimus ir į Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (toliau – JT NTK) 19 straipsnį, gali būti aiškinami taip, kad esant

tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, tiesioginė diskriminacija dėl amžiaus gali būti pateisinama?

Nurodomos tarptautinės teisės nuostatos

Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (JT NTK) preambulės c, h, j ir n punktai, taip pat 1, 3, 5, 12 ir 19 straipsniai

JT Neįgaliųjų teisių komiteto Bendrųjų pastabų Nr. 5 (2017) dėl gyvenimo savarankiškai ir įtraukties į bendruomenę II skirsnio 16 punkto a papunktis ir IV skirsnio 80 punktas

Nurodomos Sąjungos teisės nuostatos

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 1, 7, 21 ir 26 straipsniai

2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos [d]irektyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (OL L 303, 2000, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 79), 1, 2, 4, 5, 6 ir 7 straipsniai

Nurodomos nacionalinės teisės nuostatos

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Vokietijos Federacinės Respublikos Konstitucija) 1 ir 2 straipsniai

Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz (Bendrasis įstatymas dėl vienodo požiūrio, toliau – AGG) 1, 3, 5, 7, 8, 10 ir 15 straipsniai

Sozialgesetzbuch Erstes Buch (Socialinio kodekso I knyga, toliau – SGB I) – Bendrosios dalies 33 straipsnis

Sozialgesetzbuch Neuntes Buch (Socialinio kodekso IX knyga, toliau – SGB IX) – Neįgaliųjų rehabilitacija ir dalyvavimas, 8 ir 78 straipsniai

Pagal AGG draudžiama diskriminuoti darbuotojus, be kita ko, dėl amžiaus. Išimtiniais atvejais skirtingas požiūris yra leistinas, jei tam tikras amžius dėl profesinės veiklos pobūdžio arba dėl jos vykdymo sąlygų yra įprastas ir lemiamas profesinis reikalavimas (8 straipsnis) arba jei skirtingas požiūris yra objektyvus ir proporcingas, tinkamai pateisinamas teisėtu tikslu (10 straipsnis). Pažeidęs diskriminacijos draudimą darbdavys privalo atlyginti dėl to atsiradusią žalą arba, jei žala neturtinė, sumokėti teisingą piniginę kompensaciją (15 straipsnis).

Pagal SGB IX 8 straipsnį, siejamą su SGB I 33 straipsniu, teikiant paslaugas neįgaliesiems turi būti tenkinami asmenų, turinčių teisę į paslaugas, pageidavimai,

jei jie yra pagrįsti. Taip pat atsižvelgiama į asmenų, turinčių teisę į paslaugas, asmeninę gyvenimo situaciją, amžių, lytį, šeimą, religines ir filosofines reikmes.

SGB IX 78 straipsnio („Pagalbos paslaugos“) 1 dalyje nustatyta: „Tam, kad kasdienė veikla, įskaitant dienotvarkę, būtų organizuojama savarankiškai ir nepriklausomai, teikiamos pagalbos paslaugos. Jos visų pirma apima paslaugas, susijusias su bendrųjų kasdienių užduočių atlikimu, kaip antai namų ūkio tvarkymas, socialinių santykių organizavimas, asmeninio gyvenimo planavimas, dalyvavimas bendruomenės ir kultūriniame gyvenime, laisvalaikio veikla, įskaitant sportą, taip pat medicininių ir gydytojo paskirtų paslaugų efektyvumo užtikrinimas. Šios paslaugos apima ir komunikaciją šių sričių aplinkoje.“

Bylos aplinkybių ir proceso santrauka

- 1 Atsakovė teikia, be kita ko, pagalbos neįgaliesiems paslaugas (vadinamąją asmeninę pagalbą) įvairiose gyvenimo srityse. Šios paslaugos teikiamos pagal SGB IX 78 straipsnio 1 dalį.
- 2 2018 m. liepos mėn. atsakovė paskelbė darbo pasiūlymą, kuriame buvo nurodyta, kad 28 metų studentė A. ieško asistentių visose kasdienio gyvenimo srityse, kurios būtų „pageidautina, nuo 18 iki 30 metų amžiaus“.
- 3 Ieškovė, gimusi 1968 m. kovo mėn., pasiūlė savo kandidatūrą į skelbiamą darbo vietą ir gavo neigiamą atsakovės atsakymą. Nepavykus įgyvendinti reikalavimų neteisimine tvarka, ieškovė pareiškė ieškinį, kuriame reikalauja iš atsakovės kompensacijos pagal AGG 15 straipsnį.

Svarbiausi pagrindinės bylos šalių argumentai

- 4 Ieškovė mano, kad atsakovė per kandidatų atrankos procedūrą diskriminavo ją dėl amžiaus ir taip pažeidė AGG reikalavimus, todėl pagal AGG 15 straipsnį privalo sumokėti jai kompensaciją. Atsakovės darbo skelbimas, kuris aiškiai skirtas „nuo 18 iki 30 metų“ amžiaus asistentėms, leidžia daryti prielaidą, kad į ieškovės kandidatūrą per atranką buvo neatsižvelgta dėl jos vyresnio amžiaus, taigi ji buvo diskriminuojama. Atsakovė ir neneigė šios prielaidos. Asistento paslaugas teikiančių asmenų skirtingas vertinimas dėl amžiaus nepateisinamas jokiais aspektais. Toks vertinimas nepriimtinas nei pagal nuostatą dėl specialių profesinių reikalavimų (AGG 8 straipsnis), nei pagal nuostatą dėl leistino skirtingo požiūrio dėl amžiaus (AGG 10 straipsnis). Tarpusavio pasitikėjimo santykiams konkretus asistento paslaugas teikiančio asmens amžius nėra svarbus; priešingai, tokiu atveju kaip šis vidutinio amžiaus asmens teikiama asmeninė pagalba neįgaliajam gali būti daug pranašesnė dėl didesnės gyvenimo patirties. Jei sprendimas dėl atrankos būtų priimtas nediskriminuojant, ieškovė būtų buvusi priimta į darbą. Ji yra patyrusi ir idealiai tiko skelbiamai darbo vietai.

- 5 Atsakovė mano, kad galimas skirtingas požiūris dėl amžiaus yra pateisinamas pagal AGG 8 straipsnį arba AGG 10 straipsnį. Asistento veikla susijusi su labai asmeniška, visapusiška kasdiene pagalba, o asistento pagalba besinaudojantis asmuo paprastai yra nuolat ir visiškai priklausomas nuo pagalbą teikiančio asmens ir nuolat būna kartu su juo. Šiuo atveju tam tikras amžius buvo labai asmenišką reikalavimą tam, kad būtų patenkinti labai asmeniškai A., kuriai reikalingas asistentas, poreikiai ir ji galėtų tinkamai dalyvauti socialiniame gyvenime kaip universiteto studentė.
- 6 Suteikiant neįgaliesiems galimybę gauti asmeninę pagalbą turi būti atsižvelgiama į pagrįstus atitinkamo pagalbą gaunančio asmens pageidavimus ir subjektyvius poreikius, kaip numatyta SGB IX knygos 8 straipsnyje, nes teikiant asmeninę pagalbą nuolat pažeidžiamas šių asmenų privatumas ir intymumas. Atsižvelgiant į tai, teisėtas asistento pagalba besinaudojančio asmens pageidavimas, kad asmeninis asistentas būtų tam tikro amžiaus, laikytinas įprastu ir lemiamu profesiniu reikalavimu, kaip tai suprantama pagal AGG 8 straipsnį. Tik taip gali būti pasiektas SGB IX knygos 78 straipsnyje nurodytas pagalbos paslaugų tikslas, kylantis iš Konstitucijos ginamų asmeninių teisių. Be to, šis reikalavimas yra proporcingas. Skirtingas požiūris dėl amžiaus šiuo atveju priimtinas ir pagal AGG 10 straipsnį, nes yra objektyvus, proporcingas ir pateisinamas teisėtu tikslu, o priemonės asmeninės pagalbos tikslui pasiekti – proporcingos ir būtinos.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą motyvų santrauka

- 7 Atsakovės neigiamu atsakymu ieškovė buvo tiesiogiai diskriminuojama dėl amžiaus. Atsakovės darbo skelbimas, pagal kurį buvo ieškoma maždaug 18–30 metų asmens, leidžia daryti prielaidą, kad ieškovės kandidatūra buvo atmesta (ir) dėl amžiaus. Atsakovė šios prielaidos nepaneigė.
- 8 Kyla klausimas, kaip užtikrinti tinkamą pusiausvyrą tarp ieškovės ir neįgalaus asmens teisių. Pagal Direktyvos 2000/78/EB nuostatas ir Chartijos 21 straipsnį darbo ieškanti ieškovė turi teisę į veiksmingą apsaugą nuo diskriminacijos dėl amžiaus. Neįgalieji, kurie, kaip ir 28 metų studentė A., ieško asmeninio asistento, pagal Chartijos 21 straipsnį turi teisę į veiksmingą apsaugą nuo diskriminacijos dėl negalios. Be to, taikytinas jai palankus Chartijos 26 straipsnis.
- 9 Priimant sprendimus dėl paslaugų neįgaliesiems ir jas teikiant Vokietijoje turi būti tenkinami teisėti asmenų, turinčių teisę į paslaugas, pageidavimai, jei jie yra pagrįsti. Turėtų būti atsižvelgiama, be kita ko, į asmenų, turinčių teisę į paslaugas, asmeninio gyvenimo situaciją, amžių ir lytį. Atsižvelgdamas į tai asmuo, turintis teisę į paslaugas, gali nuspręsti per paslaugų teikėją, taip pat su juo pasikonsultavęs, dėl asmens, kuris bus asistentu ar asistente, pagalbos paslaugų pobūdžio, teikimo laiko, vietos ir eigos.
- 10 Asmenų, turinčių teisę į paslaugas, teise pareikšti savo norus ir pasirinkimo teise siekiama atsižvelgti į neįgaliųjų teisę savarankiškai ir savo atsakomybe nustatyti

savo gyvenimo sąlygas, kiek tik tai yra įmanoma, didinti šių asmenų galimybę veikti savarankiškai ir jų motyvaciją įsitraukti.

- 11 Atsižvelgdamas į tai, kad asmeninė pagalba susijusi su visomis gyvenimo sritimis ir neišvengiamai apima privačią ir intymią asmens, kuriam reikia asistento ir (ar) kuris naudojami asistento paslaugomis, sferą (nelygu konkrečiau atveju aplinkybės, tai gali apimti su kūno priežiūra ir asmens higiena susijusią pagalbą, įskaitant pagalbą naudojantis tualetu, apsirengiant ir nusirengiant, todėl asistentės ir asistentai nuolat susiduria su visomis atitinkamo asmens gyvenimo sritimis, iš dalies ir tomis, kurios paprastai nėra atviros nei artimiems draugams, nei artimiesiems), prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad siekiant užtikrinti žmogaus orumą būtina gerbti atitinkamo neįgalaus asmens pageidavimus dėl sprendimų, susijusių su jo paties gyvenimu gaunant asmeninės pagalbos paslaugas, ir sutelkti dėmesį į juos. Dėl šios priežasties neįgaliesiems būtina plati laisvė renkantis jiems padedančius asmenis. Jie, kaip ir negalios neturintys žmonės, turi turėti galimybę pasirinkti, su kuo nori dalytis savo gyvenimu. Taigi, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nuomone, atitinkamo neįgalaus asmens pageidavimai dėl asmeninės pagalbos paslaugų, kad asistentas būtų tam tikro amžiaus ir tam tikros lyties, kiek tai proporcinga konkrečiu atveju, turi būti gerbiami.
- 12 Atsižvelgiant į tai, kyla klausimas, ar situacija, kai neįgalieji per asmeninio asistento atrankos procedūrą kaip atrankos kriterijų nurodo pageidaujama amžių, suderinama su Direktyvos 2000/78/EB reikalavimais, nors tiesioginė diskriminacija dėl amžiaus pagal Direktyvos 2000/78/EB 2 straipsnio 2 dalies a punktą yra draudžiama. Aiškinant direktyvą šiuo aspektu reikia atsižvelgti į JT NTK (2019 m. rugsėjo 11 d. Teisingumo Teismo sprendimo *DW, C-397/18*, EU:C:2019:703, 39 ir 40 punktai), visų pirma į JT NTK 19 straipsnį, pagal kurį valstybės, Konvencijos šalys, užtikrina, kad neįgalieji turėtų galimybę lygiai su kitais asmenimis pasirinkti gyvenamąją vietą ir tą vietą, kur jie nori gyventi ir su kuo.
- 13 Būtų galima manyti, kad skirtingas požiūris yra priimtinas pagal **Direktyvos 2000/78/EB 4 straipsnio 1 dalį**. Pagal šią nuostatą valstybės narės gali numatyti, kad skirtingas požiūris remiantis savybe, susijusia su kuria nors iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių, tarp jų – amžiumi, nebūtų laikomas diskriminacija, jei dėl konkrečių profesinės veiklos rūšių pobūdžio arba dėl jų vykdymo sąlygų tokia savybė yra įprastas ir lemiamas profesinis reikalavimas, šis tikslas yra teisėtas, o reikalavimas – proporcingas.
- 14 Kol kas neaišku, ar neįgaliojo pageidavimas, kurį jis išreiškė naudodamasis laisvo apsisprendimo teise, kad asmeninę pagalbą teikiantis asmuo būtų tam tikro amžiaus, yra savybė, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą (dėl šios sąvokos prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, be kita ko, daro nuorodą į 2021 m. liepos 15 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Tartu Vangla, C-795/19*, EU:C:2021:606, 32 punktą), taip pat ar pageidavimas dėl amžiaus gali būti įprastas ir lemiamas profesinis reikalavimas. Tai gali būti abejotina atsižvelgiant į

Teisingumo Teismo jurisprudenciją (2017 m. kovo 14 d. Sprendimo *Bouagnaoui ir ADDH*, C-188/15, EU:C:2017:204, 39 ir 40 punktai ir 2018 m. balandžio 17 d. Sprendimo *Egenberger*, C-414/16, EU:C:2018:257, 63 punktas), pagal kurią reikalavimas turi būti objektyviai nulemtas konkrečios profesinės veiklos pobūdžio ar vykdymo sąlygų, o skirtingo požiūrio teisėtumas priklauso nuo tiesioginio ryšio tarp darbdavio taikomo profesinio reikalavimo ir atitinkamos veiklos, kuri galima objektyviai patikrinti. Iš tiesų atitinkamas konkretus pageidavimas negali būti apibendrinamas ir jis nėra objektyviai nulemtas asmeninio asistento profesinės veiklos pobūdžio ar jos vykdymo sąlygų. Atitinkamas pageidavimas grindžiamas subjektyviais paties asmens savarankiškai nustatyto gyvenimo būdo prioritetais. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nuomone, būtina gerbti šią apsisprendimo teisę ir jos paisyti parenkant asmeninę pagalbą teiksiantį asmenį, jei pageidavimai yra teisėti ir proporcingi.

- 15 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat teiraujasi, ar esant tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, gali būti taikoma **Direktyvos 2000/78/EB 6 straipsnio 1 dalis**, pagal kurią valstybės narės gali numatyti, kad skirtingas požiūris dėl amžiaus nėra diskriminacija, jei pagal nacionalinę teisę jį objektyviai ir tinkamai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis. „Teisėtu tikslu“ galėtų būti laikomas siekis atsižvelgti į neįgalųjų teisę savarankiškai ir savo atsakomybe nustatyti savo gyvenimo sąlygas, kiek tik tai yra įmanoma, didinti šių asmenų galimybę veikti savarankiškai ir jų motyvaciją ištraukti. Be to, kyla klausimas, kokių reikalavimų atitinkamais atvejais turi būti laikomasi vertinant tinkamumą ir būtinumą.
- 16 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atkreipia dėmesį į tai, kad pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją valstybės narės turi plačią diskreciją nuspręsti, kokio konkretaus tikslo bus siekiama, ir nustatyti tinkamas priemones jam pasiekti, bet nediskriminavimo dėl amžiaus principo įgyvendinimas dėl šios diskrecijos neturi tapti beprasmis (žr., be kita ko, 2021 m. birželio 3 d. Sprendimo *Ministero della Giustizia (Notarai)*, C-91/19, EU:C:2021:430, 30 punktą ir 2010 m. spalio 12 d. Sprendimo *Ingeniørforeningen i Danmark*, C-499/08, EU:C:2010:600, 33 punktą).
- 17 Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad, siekiant užtikrinti visapusišką lygybę profesinėje srityje, vienodo požiūrio principas pagal **Direktyvos 2000/78/EB 7 straipsnį** nėra vienai valstybei narei nedraudžia toliau taikyti arba imtis konkrečių priemonių, kuriomis siekiama užkirsti kelią nepatogumams dėl kurios nors iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių arba juos kompensuoti. Pagal nacionalinę nuostatą, kuria į nacionalinę teisę perkeliama Direktyvos 2000/78/EB 7 straipsnis, skirtingas požiūris priimtinas ne tik atsižvelgiant į lygybę profesinėje srityje, bet ir apskritai, jei imamasi reikiamų ir tinkamų priemonių, kad dėl tam tikros priežasties nepalankios padėties būtų išvengta arba ji būtų panaikinta. Šiuo atžvilgiu neaišku, ar Direktyvos 2000/78/EB 7 straipsnis, kiek ši nuostata turi būti suprantama atsižvelgiant į JT NTK

19 straipsnį ir JT NTK įtvirtintą žmogaus teisėmis grindžiamą požiūrį, kuriuo tas straipsnis pagrįstas, taip pat atsižvelgiant į Chartijos 1, 7, 21 ir 26 straipsnių garantijas, gali turėti reikšmės pateisinant diskriminaciją dėl amžiaus tokiu atveju, kaip nagrinėjamas pagrindinėje byloje, net jei asmeninės pagalbos tikslas nėra užtikrinti lygybę profesinėje srityje. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atkreipia dėmesį į tai, kad pagal JT NTK 5 straipsnio 4 dalį aiškiai leidžiamos specialios priemonės, kurių reikia, kad būtų paspartinta ar pasiekta faktinė neįgaliųjų lygybė, ir į 2017 m. kovo 9 d. Teisingumo Teismo sprendimą *Milkova* (C-406/15, EU:C:2017:198, 48 ir paskesni punktai).

- 18 Galiausiai Direktyva 2000/78/EB, kaip nurodyta jos **2 straipsnio 5 dalyje**, nepažeidžia priemonių, numatytų nacionalinės teisės aktuose, kurie demokratinėse visuomenėse yra būtini, be kita ko, kitų asmenų teisių ir laisvių apsaugai. Pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją Direktyvos 2000/78/EB 2 straipsnio 5 dalyje nurodyti pagrindai, kaip antai kitų asmenų teisių ir laisvių apsauga, gali būti laikomi galimybėmis „pateisinti“ (žr. 2019 m. sausio 22 d. Sprendimo *Cresco Investigation*, C-193/17, EU:C:2019:43, 52 punktą). Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar ieškovės patirta diskriminacija dėl amžiaus tokiu atveju, koks nagrinėjamas pagrindinėje byloje, gali būti pateisinama Direktyvos 2000/78/EB 2 straipsnio 5 dalimi.
- 19 Šiuo klausimu taip pat gali turėti įtakos tai, kad asmeninės pagalbos paslaugomis negali būti pažeidžiama neįgaliųjų teisė į savarankiškumą ir nepriklausomumą. Atsižvelgiant į tai, kad negalios neturintys 28 metų studentės A. bendraamžiai neabejotinai gali savarankiškai nuspręsti, su kokio amžiaus asmenimis jie nori dalytis kasdieniu gyvenimu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, yra daug argumentų, leidžiančių spręsti, kad tokia laisvo apsisprendimo teisė neįgaliesiems turi būti užtikrinta ir asmeninės pagalbos aspektu. Pagal JT NTK preambulę neįgaliesiems garantuojama galimybė visapusiškai naudotis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis nepatiriant diskriminacijos. Be to, pagal JT NTK 1 straipsnį turi būti skatinamas, apsaugomas ir užtikrinamas visapusiškas ir lygiateisis visų neįgaliųjų naudojimas visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis. Taip pat turi būti skatinama pagarba šių asmenų prigimtiniam orumui. Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar tai atitinkamai apima ir teisę pageidauti ir pasirinkti tam tikro amžiaus asmenį asmeninio asistento pareigoms atlikti. Ypatingą reikšmę šiuo klausimu galėtų turėti ir Chartijos 1, 7, 21 ir 26 straipsniuose nustatytos garantijos.